

ЕВРОПА. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ, ГРАНИЦИ, ГОЛЕМИНА И БРЕГОВЕ

Географско положение, граници и големина. Европа се намира изцяло в Северното полукълбо и се пресича от Гринуичкия меридиан, като по-голямата ѝ част е в Източното полукълбо (виж на с. 21). Континентът се простира от Северния ледовит океан на север до Средиземно море на юг и от Атлантическия океан на запад до планината Урал на изток. Има сухоземна граница с Азия и е отделена от Африка чрез Гибралтарския проток. Заема площ от 10,5 млн. кв. км.

Брегова линия. Европа е континентът с най-разчленена брегова линия. Северните му брегове се мият от водите на Северния ледовит океан и свързаните с него морета – Баренцово, Бяло, Норвежко. Най-голям полуостров е Скандинавският, отделен от континента от Балтийско море и Ботническият залив. В северо-западните брегове дълбоко се врязват тесни и дълбоки заливи – фиорди (фиг. 1). В Атлантическия океан са разположени остров Исландия и Британският архипелаг, който е отделен от континента чрез протока Ламанш. Южната брегова линия е разчленена от полуостровите Пиренейски, Апенински и Балкански, впадени в Средиземно море. По-големи острови в него са Сардиния, Сицилия, Корсика и Крит.

РЕЛЕФ. ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ

Релеф. Образуването на континента Европа започва след разпадането на Лавразия. Най-рано в релефа се оформят равнините в източната и западната част на континента. Преди 60 – 70 млн. години се създават високи планински вериги в средните и южните части. Поради по-младата си възраст и заледяването високите планини в континента имат остри върхове и стръмни склонове. На островите Исландия и Сицилия има действащи вулкани.

Средната надморска височина на релефа в Европа е 300 м, което е благоприятно за развитието на земеделието и изграждането на селища. Около 75% от територията е заета от низини – Среднодунавската, Долнодунавската и Прикаспийската (където е най-ниската точка на континента – минус 28 м) и равнини – Източноевропейската и Средноевропейската равнина (фиг. 2). Ниски планини в Европа са Средноевропейските и Урал. Високи планини са Алпите, Карпатите, Пиренеите, Апенините и Кавказ с най-високия връх в континента – Елбрус (5642 м) (фиг. 3).

Полезни изкопаеми. В Европа има големи запаси от въглища в Средноевропейската низина и Източноевропейската равнина, а от нефт и природен газ – в Прикаспийската низина и в шелфа на Северно море. Те имат важно значение за развитието на енергетиката и химическата промишленост. Находища на желязна руда са открити в Източноевропейската равнина, а на медни и оловно-цинкови руди – в Урал. Големите запаси от каменна сол в Източноевропейската равнина са суровина за химическата промишленост.

Фиг. 1. Фиорди – някогашни ледникови долини, залети от водите на океана

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Опишете географското положение и границите на Европа.
2. Покажете на картата на с. 21 най-големите полуострови, острови и заливи.

Фиг. 2. Обработваеми земи в Средноевропейската низина

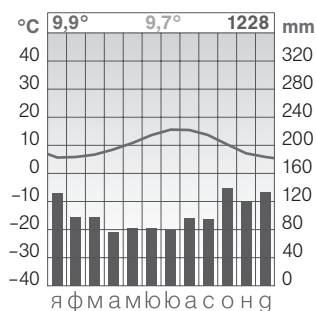
Фиг. 3. Снежните върхове на Кавказ

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

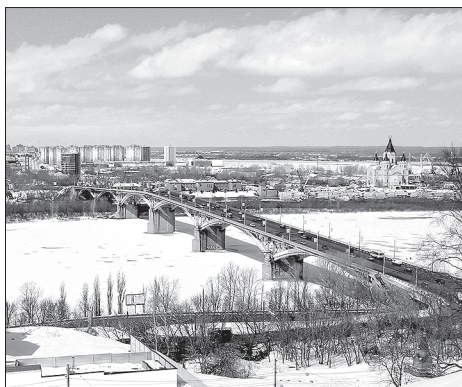
1. Нанесете върху контурната карта (с. 20) изучените форми на релефа.
2. Какви руди се добиват в Европа и какво е приложението им?

ЕВРОПА. КЛИМАТ. ВОДИ. ПРИРОДНИ ЗОНИ

Фиг. 1. Климатограма на станция Корк

Фиг. 2. Река Волга замръзва през зимата.

Фиг. 3. Рус

■ КЛИМАТ

Фактори и елементи. Климатът на Европа е под влияние на съседството с два океана, разчленената брегова линия, умерените, арктичните и тропичните въздушни маси, високите планини. Средногодишната температура е между 9 – 10°C на север и 17 – 18°C на юг. Валежите намаляват от запад на изток от 1000 – 2000 до 300 – 500 мм (в Прикаспийската низина). Най-много валежи (над 4000 мм) падат в Динарските планини.

Климатични пояси и планинска климатична област. Най-южната периферия на континента е в *субтропичния климатичен пояс*. Там зимата е мека и дъждовна, а лятото – сухо и горещо. Между 42° и 60° с.г.ш. е умереният климатичен пояс, в който се обособяват два типа климат: умерен океански и умерен континентален климат. *Умереният океански климат* в Западна Европа е с мека зима и прохладно лято, с валежи над 1000 мм (фиг. 1). *Умереният континентален климат* в Източна и Средна Европа е със студена зима и горещо лято, с валежи 500 – 600 мм. *Субполярният климатичен пояс* обхваща северните части на Скандинавския полуостров и на о. Исландия. Там зимата е дълга и студена, а лятото кратко и прохладно. Студеният полярен пояс обхваща острови в Северния ледовит океан. *Планинската климатична област* е типична за високите планини.

■ ВОДИ

Главният вододел разделя Европа на две отточни области – Атлантическа и област на Северния ледовит океан. Около 1/10 от територията на Европа е заета от безотточната област на Каспийско море. Най-дълги реки в континента са Волга (3530 км), която се влива в Каспийско море (фиг. 2), и Дунав (2859 км), която завършва с делта в Черно море. Към Атлантическия океан се оттича река Рейн, а към Средиземно море – река По. Най-многобройни са ледниковите езера – Ладожко, Женевско и др. В Европа има много горещи минерални извори, а на о. Исландия – гейзери. В континента има ледници (в Кавказ, Алпите, о. Исландия и др.).

■ ПРИРОДНИ ЗОНИ

В крайбрежните земи на трите южни полуострова е зоната на *субтропичните твърдолистни вечнозелени гори и храсти* (корков дъб, кипарис). Зоната на полупустините обхваща Прикаспийската низина, а на тревистите *степи* – южните части на Източноевропейската равнина и Среднодунавската низина. Северно от степите, между Карпатите и Урал, се простират *лесостепите* – преходна природна зона, в която се съчетават степни и горски видове. Между тревните пространства има гори от дъб, бук, липа, които постепенно на север преминават в *зоната на широколистните и смесените гори* (фиг. 3). В северните части на континента е зоната на иглолистните гори – тайгата, която постепенно преминава в *лесотундра*. Периферията на Скандинавския полуостров е заета от тундрата (лишеи и мъхове), а архипелагът Шпицберген – от *зоната на полярните ледени пустини*. В *планинската област*, типична за Кавказ, Алпите, Пиренеите, постепенно във височина широколистните гори преминават в иглолистни, над които доминират алпийските храсти и ливади.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- Опишете: а) факторите на климата на Европа; б) климатичен пояс (по избор); в) река Волга; г) лесостепите.

ЕВРОПА. НАСЕЛЕНИЕ. ПОЛИТИЧЕСКА КАРТА. СТОПАНСТВО

■ НАСЕЛЕНИЕ

Населението на Европа е 730 млн. д. Най-голяма е гъстотата в Западна и Средна Европа, а най-малка – в северните части и планинските райони. Най-многобройни са представителите на европеидната раса. Народите на Европа говорят на езици от три основни езикови групи: славянска, германска, романска. Славянски езици говорят българите, сърбите, руснаците и др. Романски езици са италианският, френският, румънският и др. Германски езици са английският, немският, холандският и др. В Европа живеят и народи, които говорят на езици от други езикови групи – гръцки, фински, албански, унгарски. Почти всички европейски народи изповядват християнството, в което се различават католицизъм, православие и протестантство. Католицизмът признава върховенството на римския папа. Негови последователи има в Италия, Испания, Хърватия и др. Православното християнство се изповядва от повечето славянски народи, румънците и гърците. Протестантството е възприето от народи в Западна и Северна Европа (норвежци, англичани и др.). Над 70% от европейците живеят в градове. Многомилионни градове в Европа са Лондон (14 млн. ж.), Москва (12 млн. ж.), Париж (12 млн. ж.) и др.

■ ПОЛИТИЧЕСКА КАРТА

В Европа има 48 независими държави, между които най-големи по площ и население са Русия и Украйна (виж на с. 22). На политическата карта има и държави джуджета (с много малка територия) – Ватикан (фиг. 1), Монако и др. Повечето държави в Европа са републики – Германия, Австрия, Чехия, Полша и др. Монархии са Великобритания, Швеция, Испания, Ватикан. Почти половината от страните са обединени в Европейски съюз – ЕС (виж Още за ...).

■ СТОПАНСТВО

Фактори за развитие на стопанството. Съвременното стопанство на Европа се развива под влиянието на големия брой знаещи и можещи хора, използването на модерна техника и технологии, ЕС, който подпомага стопанското развитие на страните с финансови средства, и др.

Стопански дейности. Стопанството на Европа е едно най-силно развитите в света, с най-голям дял на обслужващите отрасли. От добивните дейности се развиват добивът на въглища (Русия, Полша, Украйна), на нефт (Русия, Великобритания, Норвегия), на руди и на дървесина. В земеделието се отглеждат главно зърнени култури (в Източна и Централна Европа), зеленчуци и цитруси (в Южна Европа). Европа е световен лидер в производството на самолети, автомобили, локомотиви, кораби, парфюми, хранителни продукти, текстил, дрехи и обувки. В Западна и Централна Европа е изградена гъста мрежа от железопътни линии и автомагистрали. Големи европейски пристанища са Ротердам, Хамбург и Лондон, а летища – Париж, Франкфурт, Милано и Лондон. Европа поддържа активни търговски връзки със страните от целия свят. Над 550 млн. туристи посещават всяка година морските и планинските курорти, многобройните природни и исторически забележителности в континента.

ОЩЕ ЗА...

Европейският съюз е създаден с Договора от Маастрихт, подписан на 7 февруари 1992 г. и влязъл в сила от 1 ноември 1993 г.

Цели: насърчаване на мира и благоденствието на неговите граждани, осигуряване на свобода и сигурност, насърчаване на научно-техническия прогрес, засилване на икономическото, социалното и териториалното сближаване и солидарността между държавите членки, зачитане на богатото културно и езиково многообразие

Основни ценности: Човешко достойнство; Свобода; Демокрация; Равенство; Върховенство на закона; Права на човека.

Фиг. 1. Ватикан

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Съставете списък на: народите на Европа с езиковата група, към която принадлежат, вярата, която изповядват, и държавите, в които живеят.
2. Напишете географско есе на тема „Обединена Европа“.
3. В кои европейски страни се произвеждат автомобили?

СТРАНИ В СЕВЕРНА ЕВРОПА. ШВЕЦИЯ

Фиг. 1. Стокхолм

Обща характеристика. В Северна Европа са разположени Швеция, Норвегия, Финландия, Дания и Исландия – морски държави, с планински и равнинен релеф, със суров климат, многобройни езера и иглолистни гори. Народите от Скандинавския полуостров принадлежат главно към германската езикова група. Основни стопански дейности са дърводобивът, нефтодобивът, риболовът, производството на черни и цветни метали и електрониката.

Швеция. Швеция е разположена на Скандинавския полуостров на площ от 450 хил. кв. км. Планинска на запад и равнинна на юг, тя има големи запаси от желязна руда, пресни води и дървесина, с малко плодородна земя. В страната живеят 9 млн. души, повечето от които в южните части. Швеция е монархия със столица Стокхолм (фиг. 1). Страната е една от най-силно развитите икономики в света: добива се желязна руда, произвеждат се висококачествена стомана, кораби, автомобили, електроника и мебели.

Фиг. 2. Лондон

СТРАНИ В ЗАПАДНА ЕВРОПА. ВЕЛИКОБРИТАНИЯ. ФРАНЦИЯ

Обща характеристика. Западна Европа обхваща Великобритания, Ирландия (островни държави), Франция, Белгия, Нидерландия (с излаз на Атлантическия океан), Люксембург (без морски граници). Англичаните, ирландците и холандците са от германската езикова група, а французите и белгийците – от романската. Всички страни са икономически силно развити.

Великобритания. Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия заема Британския архипелаг, североизточната част на о. Ирландия и прилежащите острови в Атлантическия океан и Северно море. Има площ от 242 хил. кв. км. Страната е равнинна и нископланинска, с умерен океански климат, с пълноводни реки (Темза и др.), съединени с плавателни канали. В страната живеят 65 млн. д. Столицата ѝ е Лондон (фиг. 2). Великобритания е монархия и една от най-силно развитите страни в света.

Фиг. 3. Париж – Айфеловата кула

Франция. Франция е атлантическа и средиземноморска страна, с площ 551 хил. кв. км. Има разнообразна природа. На запад и север е равнинна, в централните части – среднопланинска, на югоизток са части от Алпите, на югозапад – от Пиренеите. Населението е от 67 млн. д. и по-голямата част от него изповядва католицизма. Столица на страната е Париж (фиг. 3). Франция е република. Заема водещо място в Европа по производството на пшеница, мляко, месо, захарно цвекло и грозде, на автомобили, самолети, кораби. Има гъста мрежа от шосейни пътища и железопътни линии, големи морски пристанища – Марсилия и др. Тя е една от най-развитите туристически страни в света.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Намерете на картата на с. 22 страните от Северна Европа и запишете техните столици.
2. Сравнете Великобритания и Франция.

СТРАНИ В СРЕДНА ЕВРОПА. ГЕРМАНИЯ

Обща характеристика. Към Средна Европа се отнасят Германия, Полша (с излаз на Балтийско море), Словакия, Чехия, Унгария, Австрия, Лихтенщайн и Швейцария (без морски граници). Германия и Полша са преобладаващо равнинни, с големи запаси от въглища, с плавателни реки. Австрия, Швейцария и Словакия са планински, а Чехия и Унгария – преобладаващо равнинни. Чехите, словаците и поляците са от славянската езикова група, германците и австрийците – от германската езикова група. Германия, Австрия, Швейцария и Лихтенщайн са високоразвити страни, а Чехия, Унгария, Полша и Словакия – бързо развиващи се.

Германия. Германия има излаз на Северно и Балтийско море и сухоzemни граници с много държави. През страната протича р. Рейн – важен воден път. В Германия живеят над 96 млн. д. Столицата е Берлин. Една от най-развитите държави в света, добива въглища, нефт и др., отглеждат се картофи, захарно цвекло, овес, ечемик. Страната е световен лидер в производството на автомобили, кораби, стомана, лекарства и др. Тя е с най-гъстата шосейна и железопътна мрежа (фиг. 1) в Европа. Има големите речни пристанища, разположени на р. Рейн.

Фиг. 1. Германия е голям производител на високоскоростни влакове.

СТРАНИ В ЮЖНА ЕВРОПА. ИТАЛИЯ

Обща характеристика. В Южна Европа са разположени Испания, Португалия, Андора, Италия, Сан Марино, Ватикан, островната държава Малта, Монако, Гибралтар, както и страните от Балканския полуостров. Повечето народи говорят на езици от романската и славянската езикова група.

Италия. Италия е разположена на Апенинския полуостров и островите Сицилия и Сардиния, с обща площ 301 хил. кв. км. Голяма част от страната е заета от планината Апенини, а малка част на север – от Алпите и Паданската низина. Южна Италия е земетръсна област и с действащи вулкани (Етна). Климатът е субтропичен, реките – къси. В Алпите има ледникови езера. В Италия живеят 60 млн. д. Столицата на Италия – Рим (2,7 млн. д.), е разположена на р. Тибър, в централната част на полуострова (фиг. 2). Големи градове са Милано, Неапол, Венеция. Италия е високоразвита страна, известна с производството на маслини и зехтин, цитруси, автомобили, електротехника и др.

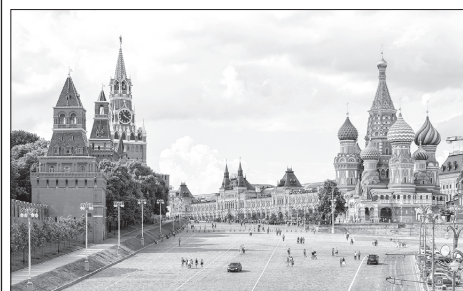

Фиг. 2. Колizeят в Рим

СТРАНИ В ИЗТОЧНА ЕВРОПА. РУСИЯ

Обща характеристика. В Източна Европа се включват Русия, Украйна, Беларус, Молдова, Естония, Латвия, Литва и др. (виж на с. 22). В условията на преобладаващо равнинен релеф и умерен климат се отглеждат пшеница, ръж, лен, картофи и др. Развива се добивът на въглища, руди, изградени са големи предприятия за метали, пластмаси, минерални торове и земеделска техника.

Русия (Руската федерация) заема източната част на Европа и северната част на Азия на площ от 17 млн. кв. км (първо място в света). Има морски граници на север, изток и югозапад. Граничи с 14 държави. В Русия живеят 145 млн. д., над 2/3 от които са руснаци, православни християни. Столица на страната е Москва (фиг. 3). Други по-големи градове са Санкт Петербург и Волгоград. На големи площи в Русия се отглеждат пшеница, слънчоглед, лен, картофи, зеленчуци. Страната е известна с производството на земеделски машини, военна техника, автомобили, самолети, ракети. Транспортът е с голяма дължина на шосейните пътища и жп линиите.

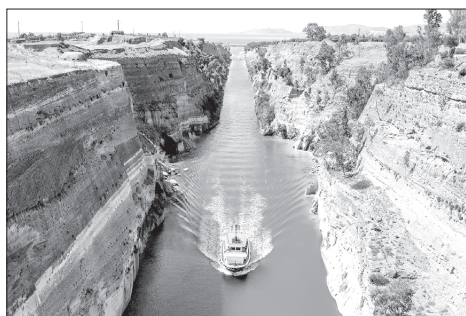
Фиг. 3. Москва – Кремъл и Червеният площад

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Намерете на картата на с. 22 страните от Средна и Южна Европа и запишете техните столици.
2. Сравнете Германия и Русия.

БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ, ГРАНИЦИ, ГОЛЕМИНА, БРЕГОВА ЛИНИЯ

Фиг. 1. Коринтският канал

Фиг. 2. Динарските планини

Фиг. 3. Охридското езеро

Фиг. 4. Кипариси

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Опишете бреговете на Балканския полуостров.
2. Опишете природата на Балканския полуостров.

Географско положение, граници, големина. Балканският полуостров е най-източно разположеният от трите полуострова в Южна Европа (виж на с. 21). На север границата минава по реките Соча, Сава и Дунав. На изток достига Черно море, на юг – до Мраморно и Егейско море, на запад – до Йонийско и Адриатическо море. Балканският полуостров заема 505 хил. кв. км. и е географски кръстопът. През неговата територия преминава най-краткият път от Западна Европа за Азия и пътища от Средна и Източна Европа за Средиземно море.

Брегова линия. Бреговата линия на полуострова е слабо разчленена на изток, с многобройни заливи и полуострови на юг и запад. Южното крайбрежие е разчленено от Солунския залив и Халкидическия полуостров, вдаващ се на 120 км навътре в морето с трите си пръстовидни полуострова. Най-източният от тях е полуостров Атон. Егейско море е изпълнено с многобройни острови – Евбея, Крит и др., и с островни групи. Най-южният край на Балканския полуостров – полуостров Пелопонес, сега е отделен чрез Коринтския канал, свързващ Егейско с Йонийско море (фиг. 1). Западното крайбрежие е силно разчленено от Триесткия залив и полуостров Истрия, както и от успоредно разположените на брега множество острови.

БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ. ПРИРОДА

Релеф и полезни изкопаеми. Балканският полуостров е предимно планински. Най-високо се издигат Македоно-Тракийският масив (най-старата суша на полуострова), Олимп, Динарските планини (фиг. 2) и Пинд. В планината Дурмитор река Тара образува най-големия каньон в Европа. В югоизточния край на полуострова е обширната Беломорска низина. Находища на въглища са разкрити в полуостровите Истрия и Пелопонес, на железни руди – в Динарски планини, на оловно-цинкови – в Македоно-Тракийския масив, на сяра на Пелопонес.

Климат. Климатът се формира под влияние на разположението на полуострова между 35° и 45° с.г.ш., на умерените и тропични въздушни маси, на планинските прегради. Средната годишна температура на север е 10 – 11°C, а на юг 16 – 18°C. Валежите намаляват постепенно от запад на изток. Северните и централните части на полуострова се включват в умерения климатичен пояс, а западните и южните – в субтропичния климатичен пояс, отличаващ се с мека и дъждовна зима и горещо и сухо лято.

Води. Реките на полуострова се оттичат към Черно, Егейско, Йонийско и Адриатическо море. Най-пълноводни реки са Дунав, Сава, Искър, Морава, Вардар и др. Най-големи езера са Шкодренското и Преспанското, а най-дълбоко – Охридското (фиг. 3). На много места в полуострова има горещи минерални извори.

Природни зони. Балканският полуостров се включва в две природни зони. Зоната на горите в умерения пояс обхваща северните и централните части. В зоната на твърдолистните вечнозелени гори и храсти, разположена в западните и южните части на полуострова, се срещат кипарисът (фиг. 4), вечнозеленият дъб, олеандърът, маквиси – бодливи храсти и треви.

БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ. НАСЕЛЕНИЕ. ПОЛИТИЧЕСКА КАРТА. СТОПАНСТВО

■ НАСЕЛЕНИЕ

Населението на Балканския полуостров е около 66,5 млн. души. Най-гъсто населени са крайбрежните и равнинните части, а най-слабо – планинските части. На Балканския полуостров живеят народи с различен произход и говорещи на различни езици. Славянските народи – българи, сърби, хървати и словенци, говорят на езици от славянската езикова група. Румънците са представители на романската езикова група, а гърците и албанците говорят на езици от самостоятелни езикови групи. Най-многобройни на Балканския полуостров са православните християни. Католици са хърватите и словенците. Последователи на исляма са албанските и босненските мюсюлмани. Проблеми на населението в повечето балкански страни са миграцията на млади хора, безработицата и бедността.

■ ПОЛИТИЧЕСКА КАРТА

Политическата карта на Балканския полуостров включва 11 държави (виж Още за ...). Изцяло разположени на полуострова са Албания, Босна и Херцеговина, България, Косово, Република Македония, Гърция, Черна гора, с по-голямата част от територията си – Словения, Хърватия, Сърбия, а с малка част – Румъния. Повечето държави са морски с изключение на Сърбия, Македония и Косово. С най-голяма площ е Румъния, а с най-малка – Косово (Таблица 1). Най-голяма по население е Румъния, а най-малка – Черна гора. Всички балкански държави са републики. България, Гърция, Словения, Румъния и Хърватия са членове на Европейския съюз. Политическите проблеми на Балканите са свързани с етническото напрежение, нестабилността на границите и др.

■ СТОПАНСТВО

Фактори за развитие на стопанството. Стопанството на Балканския полуостров се развива под влияние на кръстопътното му географско положение, историческото развитие, запасите от полезни изкопаеми, традициите на населението и влиянието на Западна Европа.

Стопански дейности. Балканският полуостров е един от слабо-развитите райони в Европа. В съвременното стопанство с най-голям дял са обслужващите дейности.

Добиващите дейности са представени от нефтодобива в Румъния и Албания, въгледобива – в Сърбия, Босна и Херцеговина, солдобива – в Румъния, Босна и Херцеговина, дърводобива в Хърватия и др., от отглеждането на зърнени култури, слънчоглед, тютюн, зеленчуци в равнинните части, на лозя и маслини – в западните и южните крайбрежни райони. В обработващите дейности доминира производството на черни и цветни метали (Босна и Херцеговина, Република Македония и Сърбия), на кораби (Гърция, Хърватия), селскостопански машини (Румъния, Сърбия), електротехнически уреди (Словения), на мебели, текстил и хранителни продукти. Развити са всички видове транспорт. Туризмът е най-добре развит в крайбрежните райони и планините. Морският туризъм по крайбрежията и на егейските острови, както и зимният туризъм в Словенските Алпи, Рила и др., привличат най-много туристи.

ОЩЕ ЗА ...

От 1945 до 1990 г. на Балканите има четири държави – България, Югославия, Албания и Гърция. След 1991 г. започва разпадането на Югославия, от която последователно се отделят Босна и Херцеговина, Хърватия, Македония, Черна гора, Сърбия, Словения, Косово.

Таблица 1

Площ и брой на населението на балканските страни (2016 г.)

Държава	Площ (хил. кв. км)	Население (млн. г.)
Албания	28,7	2,9
Босна и Херцеговина	51,1	3,5
България	111	7,2
Гърция	131,9	10,8
Косово	10,9	1,9
Македония	25,7	2,1
Румъния	238,3	19,7
Словения	20,3	2,1
Сърбия	88	7,1
Хърватия	56,6	4,2
Черна гора	13,8	0,6

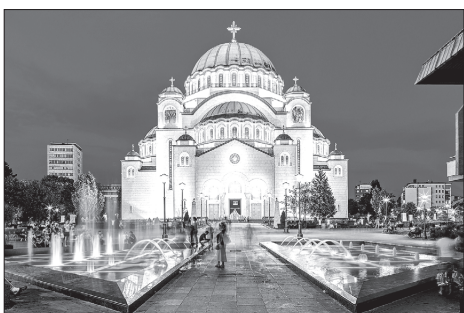
ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Опишете особеностите на населението на Балканския полуостров.
2. Кои са столиците на балканските страни?
3. Какво се произвежда в стопанството на балканските страни?

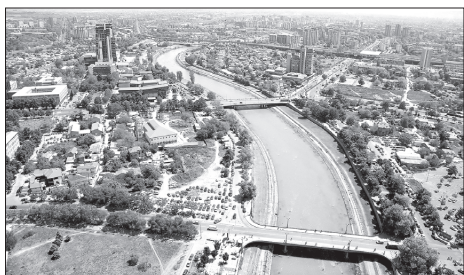
БАЛКАНСКИ СТРАНИ

Фиг. 1. Букурещ

Фиг. 2. Църквата „Свети Сава“ в Белград

Фиг. 3. Скопие

Фиг. 4. Акрополът в Атина

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Сравнете природата и населението на Румъния и Сърбия.
2. Сравнете стопанството на Гърция и Македония.

■ РУМЪНИЯ

Румъния заема северната част на Балканския полуостров и има излаз на Черно море. В северните и централните части са Карпатите, на северозапад, юг и югоизток – Среднодунавската низина и Долнодунавската низина. Климатът е умереноконтинентален. Южна граница на страната е р. Дунав. Населението на Румъния е 19,7 млн. д. Столица е Букурещ (фиг. 1). В Румъния се добиват въглища, нефт, природен газ, отглеждат се пшеница, царевица, ечемик, слънчоглед, тютюн, картофи, овощия, лозя, произвеждат се цветни метали, хартия, нефтохимически продукти, мебели и храни. Курортите, построени в Карпатите и край Черно море, посрещат много туристи.

■ СЪРБИЯ

Сърбия е разположена в централните части на Балканския полуостров, на площ 88 хил. кв. км. Има разнообразен релеф и умереноконтинентален климат. През Сърбия протичат най-големите реки на полуострова – Дунав, Сава, Тиса, Морава и др. Населението е 7,1 млн. д. Столицата на Сърбия – Белград (фиг. 2), е разположена на мястото, където р. Сава се влиза в р. Дунав. Големи градове са Нови Сад и Ниш. В страната се развиват рудодобивът и добивът на нерудни полезни изкопаеми, отглеждат се пшеница, царевица, тютюн, зеленчуци, овощия, лозя. Обработващите дейности произвеждат цветни метали, горива, храни. Територията на Сърбия е пресечена от шосейни и железопътни транспортни артерии, свързващи Западна Европа с Азия и Адриатическо море.

■ МАКЕДОНИЯ

Република Македония е разположена във вътрешността на Балканския полуостров, на площ 25,7 хил. кв. км. Природата се отличава с планински и котловинен релеф, разчленен от долината на река Вардар. Населението е 2,1 млн. д. В страната живеят голям брой албанци. Столицата Скопие е разположена на двата бряга на р. Вардар (фиг. 3). Втори по големина град е Битоля, а най-известен – Охрид, разположен на Охридското езеро. В Македония се отглеждат зърнени култури, тютюн, ориз, памук, сусам, произвеждат се цветни метали, строителни материали, мебели, храни и облекло. С най-голямо значение са шосейният и железопътният транспорт.

■ ГЪРЦИЯ

Гърция заема южната част от Балканския полуостров и около 2000 острова в Егейско и Йонийско море, общата ѝ площ е 132 хил. кв. км. Отличава се със силно разчленена брегова линия, планински релеф (най-висок връх Митикас – 2917 м в Олимп), субтропичен (средиземноморски) климат и къси реки. Гърция е с население 10,8 млн. д., които изповядват православно християнство. Столицата на страната е Атина – най-големият град на Балканите (фиг. 4). В Гърция се добива мрамор, отглеждат се маслини, тютюн и лозя. Страната е производител на кораби, електронни изделия, строителни материали, хранителни продукти. В Гърция се намират едни от най-старите пристанища на Балканите – Солун и Пирея. Голям дял в стопанството на страната заема туризмът.

БЪЛГАРИЯ. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ, ГРАНИЦИ, ГОЛЕМИНА

Географско положение. България е разположена в Югоизточна Европа (фиг. 1) и в източната част на Балканския полуостров. Тя има преходно географско положение – разположена е между Европа и Азия, на прехода между умерения и субтропичния климатичен пояс. Най-северната точка е устието на р. Тимок, най-източната – н. Шабла, най-южната – в. Вейката, а най-западната – близо до в. Връшка чука.

Граници и големина. Общата дължина на границите на България е 2245 км. Северната граница с Румъния (609 км) започва от устието на р. Тимок, следи течението на р. Дунав до гр. Силистра, откъдето продължава през Добруджа до н. Каргал на Черно море. Главни гранични контролно-пропускателни пунктове (ГКПП) са Видин и Русе. Източната граница е с Черно море (378 км). Започва от н. Каргал и завършва до устието на р. Резовска. Южната граница с Турция (259 км) започва от устието на р. Резовска и достига р. Марица при с. Капитан Андреево, където е и ГКПП Капитан Андреево. Границата с Гърция (493 км) започва от р. Марица и по билото на Беласица завършва при в. Тумба. Главен ГКПП е Кулата. Западната граница с Република Македония (165 км) започва от в. Тумба и завършва при с. Жеравино, с основен ГКПП Гюешево. Границата със Сърбия (341 км) е от с. Жеравино до устието на р. Тимок. Главен ГКПП е Калотина.

Площта на България е 111 001 кв. км.

РЕЛЕФ И ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ

Релеф. Релефът на България е разнообразен – на малки разстояния се сменят равнини, ниски и високи планини, разделени от котловини, низини. Средната надморска височина на страната е 470 м, а най-високата точка – 2925 м (в. Мусала). Около 2/3 от територията на България е с равнинно-хълмист релеф. Северната част на страната е заета от Дунавската равнина, а централната – от Стара планина. В Южна България релефът е преобладаващо планинско-котловинен. Под действието на външните земни сили са образувани много проломи, пещери, ледникови форми, причудливи скални образувания (фиг. 2) и др.

На територията на България се обособяват следните природни области: Дунавска, Старопланинска, Краищенско-Средногорска, Тракийско-Странджанска, Рило-Родопска и Черноморска.

Равнинно-хълмистият и нископланинският релеф предлагат благоприятни условия за развитие на земеделието, за изграждането на пътища и селища. Планинският релеф дава възможност за развитие на горското стопанство, пасищното животновъдство и туризма.

Полезни изкопаеми. България не разполага с големи запаси от горива. Малки количества природен газ са открити в Дунавската равнина, въглища – предимно в Южна България. Сравнително големи са запасите от медни, оловно-цинкови и манганови руди, а средно големи и малки – от железни руди. Над 200 са находищата на нерудни полезни изкопаеми. Сред тях по-големи запаси са тези от каолин, гипс и каменна сол в Северна България.

Въглищата и природният газ се използват главно за производство на електроенергия в ТЕЦ и за отопление в бита. Нефтът е суровина за производството на горива, пластмаси, химически влакна и др., а от рудите се произвеждат метали. Нерудните полезни изкопаеми имат широко приложение (каолин – порцелан, гипс – строителство и др.).

Фиг. 1. Географско положение на България

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Защо определяме България като европейска, балканска, черноморска и дунавска страна?
2. Опишете границите на България.

Фиг. 2. „Каменната сватба“ в Ропотите

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Какви полезни изкопаеми има в Дунавската равнина и в Родопите? Какво е стопанското им значение?
2. Нанесете върху контурната карта (с. 20) изучените форми на релефа.

БЪЛГАРИЯ. КЛИМАТ И ВОДИ

Фиг. 1. Река Камчия

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Къде в България зимата е студена?
2. Кои реки чрез Дунав се вливат в Черно море?

Климат. Климатът на България се формира под влиянието на преходното географско положение, на умерените и по-рядко на тропичните и полярните въздушни маси, както и на разнообразния релеф. Средногодишната температура на въздуха е 10 – 13°C в равнините и отрицателна в планините. Валежите нарастват във височина от 500 до 1200 мм. Преобладават западните ветрове. Оформени са пет климатични области: умереноконтинентална – със студена зима и горещо лято, преходна – с мека зима и горещо лято, континентално-средиземноморска – с влажна, мека зима и горещо, сухо лято, черноморска – с по-топла есен, и планинска – със студена зима и прохладно лято.

Води. По-голямата част от главния вододел на България минава през Стара планина и оформя две отточни области – Черноморска и Егейска. Към Черно море се оттичат реките Искър, Янтра, Камчия (фиг. 1) и др., а към Егейско море – Марица, Арда, Струма, Места. В България има около 400 езера, повечето от които ледникови – в Рила и Пирин. Край Черно море са най-големите езера – Варненско и Бургаско. Край река Дунав се намира езерото Сребърна. В България има много карстови и минерални извори.

ПОЧВИ, РАСТИТЕЛНОСТ И ЖИВОТИНСКИ СВЯТ. ОПАЗВАНЕ НА ПРИРОДНАТА СРЕДА В БЪЛГАРИЯ

Почви. Почвите в България се изменят от север на юг и във височина. В Северна България големи площи заемат плодородните черноземни почви, на юг от тях са разположени сивите горски почви – образувани при умереноконтинентален климат и под широколистна растителност. Повечето котловини в Южна България са заети от смолници – тъмни на цвят и богати на глина почви. Канелените горски почви заемат най-големи площи в Южна България. Те са образувани в условията на преходноконтинентален или континентално-средиземноморски климат и широколистна растителност. Над 800 м почвите са кафяви горски, а високо в планините – планинско-ливадни. Край реките са развити алувиално-ливадни почви, които са много плодородни.

Растителност и животински свят. България е разположена в зоната на широколистните и смесените гори. Горите от смърч, ела, черен и бял бор са между 1300 и 2100 м. В южните части на страната има вечнозелена растителност. Някои растения – рилска иглика, родопски крем (фиг. 2) и др. са разпространени само на територията на България. През страната преминава границата между Европейската и Средиземноморската зоогеографска подобласт.

Опазване на природната среда в България. Природната среда в България се опазва в три национални, единадесет природни парка и много резервати. Националните паркове – „Централен Балкан“, „Рила“ и Пирин“, са големи територии с разнообразие на растителни и животински видове. Природните паркове заемат по-малка площ и в техните граници не може да има населени места и курорти. В резерватите се опазват растения и животни, които са записани в Червената книга, и в тях е забранена стопанската дейност. Най-много резервати има в планините.

Фиг. 2. Родопски крем

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Обяснете условията, при които са образувани сивите горски почви, смолниците и алувиално-ливадните почви.
2. Кои естествени растителни и животински видове се срещат във вашия край?

ДУНАВСКА РАВНИНА

Дунавската равнина е разположена между р. Дунав на север и Старопланинската област на юг, р. Тимок на запад и Черноморското крайбрежие на изток (виж на с. 23).

Тя има равнинно-хълмист релеф. Средната ѝ надморска височина е 178 м, а най-високата ѝ точка е 502 м. Най-обширни плата са Добруджанското и Лудогорското. В източната част на равнината са Добруджанското и Лудогорското плато, пещерата Орлова чука и каньоновидната долина на р. Русенски Лом. Край р. Дунав има много свлачища. В Дунавската равнина са открити находища на въглища, гипс, каолин, каменна сол и варовици.

Климатът в Дунавската равнина е умереноконтинентален. През равнината протичат реките Искър, Вит, Осъм, Янтра и др., които имат дъждовно-снежно подхранване и пролетно пълноводие. В Източната Дунавска равнина бликат много карстови извори. Езерото Сребърна е превърнато в резерват за опазване на розови пеликани, чапли и лопатарки (фиг. 1).

Почвите в Дунавска равнина са плодородни – черноземни, сиви горски и алувиално-ливадни. Естествената растителност е от степни треви и влаголюбиви видове (върба, топола) край реките.

Фиг. 1. Пеликан в езерото Сребърна

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Запишете последователността по която се описва природна област.
2. Опишете с ключови думи Дунавската равнина.

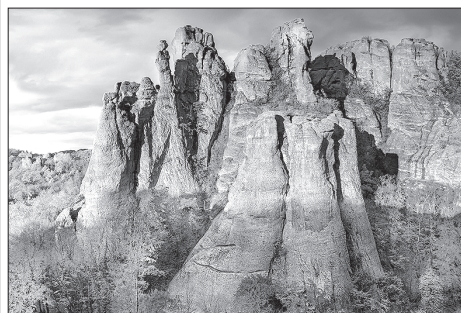
СТАРОПЛАНИНСКА ОБЛАСТ

Старопланинската област е разположена между Дунавската равнина на север и Краищенско-Средногорската област на юг. Включва Предбалкана и Стара планина, които се простират от западната държавна граница до Черно море (виж на с. 23).

Старопланинската област е с нископланински и планински релеф. **Стара планина** е верижна планина с много дялове – Троянски, Калоферски, Шипченски и др. Най-високо се издига при в. Ботев – 2376 м. **Предбалканът** е съставен от удължени ридове, ниски планини (Васильовска планина и др.) и котловини (Севлиевска и др.). В Старопланинската област има много пещери (Магура, Леденика), проломи (Искърски – най-дългият в страната) и скални образувания – Белоградчишки скали (фиг. 2). Има находища на въглища, железни, медни и оловно-цинкови руди.

В Старопланинската област климатът е умереноконтинентален и планински над 1000 м. От Стара планина извираят реките Вит, Осъм, Янтра, Камчия, Тунджа и др. Реките са пълноводни през пролетта и често образуват речни прииждания. В Предбалкана е най-големият карстов извор в България – Глава Панега, а в Стара планина – водопадът Райско пръскало (125 м) – най-високият в страната.

Най-големи площи в Предбалкана заемат сивите горски почви. Планинските склонове на Стара планина са покрити от кафяви горски почви, а високопланинските части – от планинско-ливадни. В Стара планина се намира националният парк „Централен Балкан“. В него се опазват вековни букови гори, които дават убежище на кафяви мечки, рисове, вълци, а по скалистите върхове може да се видят скални орли (фиг. 3) и диви кози.

Фиг. 2. Белоградчишки скали

Фиг. 3. Скален орел

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Сравнете Предбалкана и Стара планина.

КРАИЩЕНСКО-СРЕДНОГОРСКА ОБЛАСТ

Фиг. 1. Ждрелото на река Ерма

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Намерете на картата на България географските обекти в Краищенско-Средногорската област.

Фиг. 2. Странджанска зеленика

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Намерете на картата на България географските обекти в Тракийско-Странджанската област.
2. Сравнете Дунавската равнина и Горнотракийската низина.

Краищенско-Средногорската област включва Задбалканските котловини, Краището и Средногорието (виж на с. 23).

Задбалканските котловини (Софийска, Златишко-Пирдопска, Карловска, Казанлъшка и др.) и котловините в **Крайщето** (Пернишка, Трънска и др.) имат равни дъна. В областта най-високо се издига куполът на планината Витоша (Черни връх – 2290 м), в която са образувани най-дългата пещера в България – Духлата, и известните „каменни реки“. Планините в Краището и Средна гора (Ихтиманска Средна гора, Същинска Средна гора и Сърнена гора) са ниски, със заоблени била и полегати склонове. В Краището се намира дълбоко връзаното ждрело на р. Ерма (фиг. 1). В Краищенско-Средногорската област има находища на въглища (в Софийска и Пернишка котловина) и медни руди (в Средна гора).

Климатът е умереноконтинентален и преходноконтинентален (в източните Задбалкански котловини). В Трънската котловина е измерена най-ниската температура в България –38,3°C. През областта текат реките Струма, Искър и Тунджа. Във Витоша и Средногорието бликат минерални извори (Банкя, Хисаря и др.), а в Краището – карстови извори.

Котловините дъна са заети от канелени горски почви и смолници, а планинските склонове – от кафяви горски почви. В планините има обширни широколистни гори и разнообразен животински свят. В природния парк „Витоша“ се опазват редки растения – витошко лале, планински божур, а в горите бродят сърни, елени, диви свине и др.

ТРАКИЙСКО-СТРАНДЖАНСКА ОБЛАСТ

Тракийско-Странджанската област е разположена между Средногорието и Рило-Родопския масив. Тя обхваща Горнотракийската низина, Среднотунджанското поречие, Сакар и Странджа (виж на с. 23).

Релефът на Горнотракийската низина и Среднотунджанското поречие е низинен. Горнотракийската низина се разделя от Чирпанските възвишения на две полета – Пазарджишко-Пловдивско и Старозагорско поле. В Среднотунджанското поречие се обособяват полетата Ямболско и Елховско. Сакар и Странджа са ниски планини със заоблени била и полегати склонове. В областта се намират най-големият въглищен басейн в страната – Маришкият, и находища на мрамор в Странджа.

Климатът е преходноконтинентален и континентално-средиземноморски (в Сакар и Странджа). В Горнотракийската низина, при град Садово, е измерена най-високата температура в страната – 45,2°C. Главни реки са Марица и Тунджа, които приемат много притоци и протичат в широки речни долини.

Горнотракийската низина и Среднотунджанското поречие са заети от смолници и алувиално-ливадни почви. В Странджа се съчетават гори от източен бук и странджански дъб с лавровишния, странджанска зеленика (фиг. 2) и др., които се опазват в природния парк „Странджа“.

РИЛО-РОДОПСКА ОБЛАСТ

Рило-Родопската област е разположена на юг от Краищенско-Средногорската и Тракийско-Странджанската област (виж на с. 23). Обхваща Осоговско-Беласишката планинска редица със средното поречие на Струма, Рила, Пирин с долината на река Места и Родопите.

Планините от **Осогово-Беласишката планинска редица** – Осоговска (в. Руен, 2251 м), Влахина, Малешевска, Огражден, Беласица, са разположени по границата ни с Република Македония. **Долината на р. Струма** е заета от две котловини – Благоевградска и Санданско-Петричка, свързани чрез Кресненския пролом. **Рила и Пирин** имат алпийски релеф – остри била, високи върхове, стръмни склонове и ледникови форми. Най-висок връх в Рила е Мусала (2925 м) (фиг. 1), а в Пирин – в. Вихрен (2914 м). **Родопите** се издигат най-високо при в. Голям Перелик (2191 м). Поделат се на Западни и Източни Родопи. Западните Родопи са по-висока планина. Там се намират пещерите Дяволско гърло, Снежанка, Ягодинска и дълбокото Триградско ждрело. Източните Родопи са съставени от ниски ридове – Жълти дял, Гюмюрджински Снежник. В слабо споените скали са се оформили скални гъби. В Рило-Родопската област има запаси от оловно-цинкови руди и мрамори.

Климатът в Рила, Пирин и Западните Родопи е планински, а в Източните – континентално-средиземноморски. През областта протичат реките Струма, Места, Въча, Арда. В Рила и Пирин има ледникови езера – Седемте рилски (фиг. 2), Василашките и др. В областта бликат горещи минерални извори (Сапарева баня, Сандански, Рупите и др.).

Котловините са заети от смолници и алувиално-ливадни почви. Върху канелените почви в планините са развити широколистни гори, а върху кафявите горски почви – иглолистни. Източнородопските ридове са покрити от средиземноморски растителни видове – жасмин, дива смокиня и др. Природното многообразие се опазва в националните паркове „Рила“ и „Пирин“.

БЪЛГАРСКО ЧЕРНОМОРСКО КРАЙБРЕЖИЕ

Успоредно на черноморския бряг се простира Черноморското крайбрежие. На север то е с платовиден релеф, завършващ със стръмен и отвесен бряг, дълбоко вдаден при н. Калиакра. На юг крайбрежието е по-ниско с разчленен бряг (фиг. 3), в който се вдават малки заливи. Характерни форми на релефа са плажните ивици. В областта има запаси на кафяви въглища и манганови руди.

Черно море оказва смекчаващо влияние върху климата на крайбрежието. Черноморската климатична област се характеризира със сравнително топло лято и мека зима. Средните януарски температури варират от 0,8°C на север до 3,2°C на юг. Юлските температури са около 22 – 24°C. Годишните температурни амплитуди са сравнително малки, между 20 и 22°C. Най-дълга река в областта е Камчия, а най-големи езера – Варненското и Бургаското. Най-големи са Девненските карстови извори.

От север на юг в областта се редуват черноземни, сиви горски почви, канелени горски почви и смолници. По долините на реките има алувиално-ливадни почви.

Долното течение на река Камчия е обявено за природен резерват „Камчия“, за да се запази гората, наречена *лонгоз*. В нея се срещат елша, ясен, бряст, увивни растения, водни лилии. В резервата има много птици – черен щъркел, червеноглава потапница, сокол орко, мухоловка и др.

Фиг. 1. Връх Мусала

Фиг. 2. Част от Седемте рилски езера

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Сравнете: а) Рила и Пирин, б) Западните и Източните Родопи.

Фиг. 3. Поморийски полуостров

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Опишете в пет изречения Черноморското крайбрежие.
2. Посочете на картата на България заливи и носове.

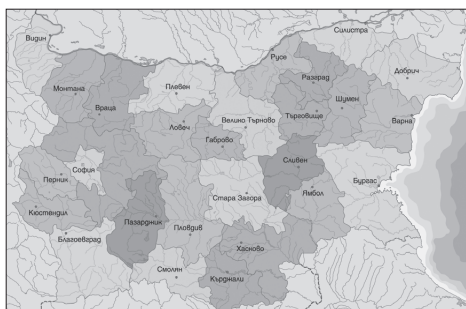
НАСЕЛЕНИЕ И СЕЛИЩА

Година	Брой на населението
1887	3 154 375
1900	3 744 283
1910	4 337 513
1926	5 478 741
1934	6 077 939
1946	7 029 349
1965	8 227 866
1985	8 948 649
1992	8 487 317
2001	7 974 000
2016	7 101 859

Фиг. 1. Промени в броя на населението на България

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Обяснете намаляването на броя на населението в България.
2. Намерете на картата най-големите градове.

Фиг. 2. Административни области в България

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Кои са трите власти в България?
2. В коя област и в коя община е вашето населено място?

Население. Населението на България е 7,1 млн. д. (фиг. 1). Гъсто заселени са равнинните райони и големите градове, а с малка средна гъстота са Краището, Средна Стара планина. Средната гъстота е 64 д./км². Миграциите са насочени към Западна Европа и Северна Америка. Населението е съставено от: българи (85%), турци (9%), роми (5%), малки групи арменци, евреи и др. Повечето българи изповядват православно християнство. Турците, които преобладават в Източните Родопи и Лудогорието, изповядват исляма. Ромите живеят предимно в градовете. Около 73% от населението в България живее в градовете.

Селища. Кръстопътното географско положение, излазът на р. Дунав и Черно море, плодородните равнини и низини и многобройните минерални извори са главната причина за възникването на селища в България в дълбока древност. В България има над 5000 села и градове. Селата са разположени сравнително равномерно по територията на страната. Те са многолюдни в равнинните и хълмистите райони и с по-малък брой жители – в планините. В България има един град с население над 1 милион души – София. Големи градове (с над 100 000 жители) са Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора. Най-малкият град е Мелник.

Проблеми на населението и селищата. През последните няколко десетилетия намалява броят на населението и на младите хора. Много села и малки градове обезлюдяват, а в големите градове проблемите са свързани със замърсяването на въздуха, интензивния транспортен трафик и др.

ДЪРЖАВНО УСТРОЙСТВО И АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ

Държавно устройство. България е република с парламентарно управление и ясно разделение на властите. Основен закон в България е конституцията, приета през 1991 година. Законодателната власт се осъществява от Народното събрание – върховна и постоянно действаща институция. Състои се от 240 депутати. Основен орган на изпълнителната власт е Министерският съвет. Съдебната власт защитава правата и интересите на гражданите и реализира правосъдието. Президентът е държавен глава и върховен главнокомандващ на въоръжените сили.

Административно-териториалното деление на България се представя от 28 области, разделени на 265 общини (фиг. 2). **Областта** е административно-териториална единица за осъществяване на държавно управление по места. Управява се от областен управител, назначаван от Министерския съвет. Най-голяма по площ в страната е област Бургас, с най-много населени места (471) – област Кърджали, а най-многолюдна – област София-град.

Общината е административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Всяка община включва едно или повече съседни селища, има определена територия, граници, население, наименование и административен център. Управява се от кмет. Общините се състоят от **кметства**. Те може да включват едно или повече населени места.

СТОПАНСТВО

Фактори за развитие на съвременното стопанство. Стопанството на България се развива в условията на благоприятни почвено-климатични условия, подходящи за оглеждането на различни земеделски култури и на ограничени запаси от горива, води и дървесина. Стимули за развитие на икономиката са дългогодишните традиции и опитът на населението в някои производства, данъчната политика, разширяващите се търговски връзки и пазари.

Развитие на стопанството. До Освобождението стопанството се развива при феодални условия и основни стопански дейности са земеделието и занаятчийството. От 1878 до Втората световна война с помощта на държавата се създават земеделски кооперации, построяват се железопътни линии, изграждат се фабрики. След Втората световна война се установява централно планово стопанство с превес на обработващите дейности. След 1989 г. в България се развива пазарно стопанство. В земеделието започва използването на нова техника, предприятията постепенно се модернизират, продължава строителството на автомагистрала, обновяват се транспортните средства, изграждат се много хотели. С най-голям дял в националното стопанство стават обслужващите дейности.

Стопански дейности. В България са развити всички **добивни дейности**. Най-съществен е добивът на въглища (Марбас, Бобовдол), медни руди („Елаците“ до Етрополе и „Медет“ и „Асарел“ в Средна гора), манганови руди (Оброчище) и др. Земеделието е традиционна стопанска дейност. С най-големи площи са пшеницата (фиг. 1), царевицата и слънчогледът. В Казанлъшкото и Карловското поле се отглеждат маслодайна роза, мента и др. България е традиционен производител на тютюн с големи добиви в Източните Родопи. В зеленчукопроизводството най-голям е делът на домати и картофите, а в овощарството – на ябълките и сливите. С най-голямо значение в животновъдството са говедовъдството, свиневъдството и птицевъдството.

От **обработващите дейности** най-развити са производството на електроенергия (ТЕЦ „Марица-изток 2“, АЕЦ „Козлодуй“ (фиг. 2), ВЕЦ „Батак“ и др.) на стомана (Перник), цветни метали (Пирдоп и Пловдив), части за автомобили (Стара Загора, Пловдив, Пазарджик, Ямбол и др.) (фиг. 3), бензин и дизел (Бургас), минерални торове (Димитровград, Стара Загора, Девня), лекарства (София, Дупница, Разград, Троян), бои и лакове (Русе), кабели (Севлиево), текстил (Сливен, Ямбол, Пловдив, Троян), разнообразни хранителни продукти.

В България се развиват всички видове транспорт. Построени са над 4000 км релсови пътища и повече от 37 000 км шосейни пътища. Най-голям жп и шосеен център е София. Международни летища има в София, Пловдив, Варна и Бургас, морски пристанища – във Варна и Бургас, речни пристанища – в Русе, Видин и др. България поддържа оживени търговски връзки със страните от Европейския съюз. В страната идват годишно около 6 млн. чуждестранни туристи (фиг. 4). Големи морски курорти са „Златни пясъци“, „Албена“ и др., а зимни – „Банско“, „Пампорово“, „Боровец“.

Фиг. 1. Механизирано събиране на пшеница

Фиг. 2. АЕЦ „Козлодуй“

Фиг. 3. Завод за електроника в Ботевград

Фиг. 4. Рилският манастир е един от най-посещаваните обекти в България.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Опишете развитието на стопанството.
2. Проучете и запишете центрите на обработващите дейности в България.

ТЕСТОВЕ ЗА САМОПРОВЕРКА

ЕВРОПА

1. СПРЯМО ГРИНУИЧКИЯ МЕРИДИАН КОНТИНЕНТЪТ ЕВРОПА СЕ НАМИРА В:

- А) Западното и Южното полукълбо
- Б) Източното и Северното полукълбо
- В) Западното и Източното полукълбо

2. КАКВА ПЛОЩ ЗАЕМА КОНТИНЕНТЪТ ЕВРОПА?

- А) 30,3 млн. кв. км
- Б) 10,5 млн. кв. км
- В) 13,2 млн. кв. км

3. НАЙ-ГОЛЕМИЯТ ПОЛУОСТРОВ НА ЕВРОПА Е:

- А) Апенински
- Б) Скандинавски
- В) Балкански

4. КАК СЕ НАРИЧАТ ИЗВИТИТЕ, ТЕСНИ И ДЪЛГИ ЗАЛИВИ ПО СЕВЕРОЗАПАДНОТО КРАЙБРЕЖИЕ НА ЕВРОПА?

- А) риасови
- Б) фиорди
- В) клиф

5. НАЙ-НИСКАТА ЧАСТ НА ЕВРОПА Е:

- А) Прикаспийската низина
- Б) Средноевропейската равнина
- В) Долнодунавската низина

6. КЪДЕ В ЕВРОПА ИМА ВУЛКАНИ?

- А) на Британските острови
- Б) на о. Сицилия и о. Исландия
- В) на Скандинавския полуостров

7. В КОЙ РЕД СА ЗАПИСАНИ ВИСОКИ ПЛАНИНИ В ЕВРОПА?

- А) Урал, Скандинавски
- Б) Кавказ, Алпи
- В) Апенини, Урал

8. КЪДЕ В ЕВРОПА СА НАЙ-ГОЛЕМИТЕ НАХОДИЩА НА ВЪГЛИЩА?

- А) в Урал
- Б) в Източноевропейската равнина
- В) в Долнодунавската низина

9. КЪДЕ В ЕВРОПА ПАДАТ НАЙ-МНОГО ВАЛЕЖИ?

- А) в Долнодунавската низина
- Б) в Източноевропейската равнина
- В) в Динарските планини

10. В КОЙ КЛИМАТИЧЕН ПОЯС НА ЕВРОПА ЗИМАТА Е МЕКА И ДЪЖДОВНА, А ЛЯТОТО – ПРОХЛАДНО?

- А) в умерения океански
- Б) в умереноконтиненталния
- В) в субтропичния

11. КОИ СА НАЙ-ДЪЛГИТЕ РЕКИ В ЕВРОПА?

- А) Волга и Марица
- Б) Волга и Дунав
- В) Сена и Рона

12. КОИ ЕЗЕРА СЕ НАМИРАТ В ЕВРОПА?

- А) Ладожко, Байкал
- Б) Женевско, Тимикака
- В) Ладожко, Женевско

13. В КОЯ ПРИРОДНА ЗОНА НА ЕВРОПА СЕ СЪЧЕТАВАТ СТЕПНИ И ГОРСКИ УЧАСТЪЦИ?

- А) степи
- Б) лесотундра
- В) лесостепи

14. В КОЯ ПРИРОДНА ЗОНА РАСТИТЕЛНОСТТА Е ПРЕДСТАВЕНА ОТ ПИНИЯ, КОРКОВ ДЪБЪ, КИПАРИС?

- А) смесени и широколистни гори
- Б) степи и лесостепи
- В) субтропични вечнозелени гори и храсти

15. КОЛКО Е НАСЕЛЕНИЕТО НА ЕВРОПА?

- А) около 2 млрд. души
- Б) около 730 млн. души
- В) около 100 млн. души

16. В КОЯ ЧАСТ НА ЕВРОПА ПО-ГОЛЯМАТА ЧАСТ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО ИЗПОВЯДВА ПРАВОСЛАВНО ХРИСТИЯНСТВО?

- А) в Източна Европа
- Б) в Северна Европа
- В) в Западна Европа

17. В КОЙ РЕД ВСИЧКИ ДЪРЖАВИ СА МОНАРХИИ?

- А) Италия, Германия, Франция
- Б) Великобритания, Испания, Швеция
- В) Румъния, Русия, Гърция

18. КОИ ФАКТОРИ ВЛИЯТ ВЪРХУ СЪВРЕМЕНОТО РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСТВОТО НА ЕВРОПА?

- А) използването на модерна техника
- Б) развитите добивни дейности
- В) огромните запаси от мрамори

19. КОЯ ГРУПА СТОПАНСКИ ДЕЙНОСТИ Е НАЙ-РАЗВИТА В ЕВРОПА?

- А) добивни
- Б) обработващи
- В) обслужващи

20. КЪДЕ В ЕВРОПА СЕ РАЗВИВА ДОБИВЪТ НА НЕФТ?

- А) в Северно море
- Б) в Средиземно море
- В) в Урал

21. В КОЯ ЧАСТ НА ЕВРОПА Е РАЗВИТО МОДЕРНО ЗЕМЕДЕЛИЕ?

- А) в Западна Европа
- Б) в Северна Европа
- В) в Източна Европа

22. ОБРАБОТВАЩИТЕ СТОПАНСКИ ДЕЙНОСТИ СА НАЙ-СИЛНО РАЗВИТИ В:

- А) Западна Европа
- Б) Южна Европа
- В) Източна Европа

23. КЪДЕ В ЕВРОПА ТУРИЗМЪТ И МОРСКИЯТ ТРАНСПОРТ СА НАЙ-СИЛНО РАЗВИТИ?

- А) по крайбрежието на Северния ледовит океан
- Б) по Скандинавското крайбрежие
- В) по Средиземноморското крайбрежие

24. В КОЙ РЕД СА ЗАПИСАНИ СТРАНИ В СЕВЕРНА ЕВРОПА?

- А) Франция, Дания, Исландия
- Б) Швеция, Норвегия, Финландия,
- В) Норвегия, Исландия, Швейцария

25. ШВЕЦИЯ Е:

- А) страна с излаз на Средиземно море
- Б) разположена на Скандинавския полуостров
- В) страна без морски граници

26. КОИ ДВЕ СТРАНИ В ЗАПАДНА ЕВРОПА СА РАЗПОЛОЖЕНИ НА ОСТРОВИ?

- А) Великобритания и Ирландия
- Б) Нидерландия и Дания
- В) Франция и Великобритания

27. ЗА КОЯ СТРАНА В ЗАПАДНА ЕВРОПА СЕ ОТНАСЯ ОПИСАНИЕТО: „Островна държава, монархия, със столица Лондон“?

- А) Франция
- Б) Великобритания
- В) Швеция

28. КОЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЗА ФРАНЦИЯ Е ВЯРНА?

- А) полуостровна държава със столица Москва

- Б) морска държава със столица Париж
- В) вътрешноконтинентална държава със столица Рим

29. КАКВА СТРАНА Е ГЕРМАНИЯ?

- А) приатлантическа страна със столица Берлин
- Б) най-голямата по население в Европа със столица Рим
- В) най-силно развитата страна в Европа със столица Берлин

30. КОЯ ДЪРЖАВА В ЮЖНА ЕВРОПА Е ОСТРОВНА?

- А) Сан Марино
- Б) Малта
- В) Ватикан

31. КОЕ ТВЪРДЕНИЕ СЕ ОТНАСЯ ЗА ИТАЛИЯ?

- А) островна държава с развито стопанство
- Б) полуостровна държава с развито стопанство
- В) на Апенинския полуостров със столица Венеция

32. КОЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЗА РУСИЯ Е ВЯРНА?

- А) страна с малко ресурси и голямо население
- Б) държава на два континента със столица Москва
- В) най-силно развитата страна в Европа

БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ

33. БАЛКАНСКИЯТ ПОЛУОСТРОВ Е РАЗПОЛОЖЕН:

- А) в южната част на Европа
- Б) по Атлантическото крайбрежие на Европа
- В) в Източна Европа

34. ПО КОИ РЕКИ МИНАВА СЕВЕРНАТА ГРАНИЦА НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) Сава и Дунав
- Б) Сава и Вардар
- В) Драва и Дунав

35. КОИ ГЕОГРАФСКИ ОБЕКТИ СЕ ОТНАСЯТ КЪМ БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) п-в Пелопонес, Солунски залив, о. Крит
- Б) п-в Халкидически, Бургаски залив, о. Сицилия
- В) п-в Истра, Солунски залив, о. Сардиния

36. КОИ МОРЕТА МИЯТ ЗАПАДНИТЕ БРЕГОВЕ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) Мраморно и Егейско
- Б) Черно и Егейско
- В) Йонийско и Адриатическо

37. БАЛКАНСКИЯТ ПОЛУОСТРОВ Е:

- А) най-малкият по площ в Европа
- Б) най-големият по площ в Европа
- В) трети по площ след Скандинавския и Пиренейския

38. ПРЕЗ БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ ПРЕМИНАВА НАЙ-КЪСИЯТ ПЪТ:

- А) от Северна Европа за Африка
- Б) от Западна Европа за Азия
- В) от Източна Европа за Каспийско море

39. КОИ ПЛАНИНИ СЕ НАМИРАТ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) Пиренеи, Олимп, Македоно-Тракийски масив
- Б) Динарски планини, Пинд, Олимп
- В) Апенини, Динарски планини, Стара планина

40. КОИ ЕЗЕРА СЕ НАМИРАТ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) Шкодренско, Балатон
- Б) Охридско, Шкодренско
- В) Охридско, Ладожко

41. КОЛКО Е НАСЕЛЕНИЕТО НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) около 7 млн. души
- Б) около 67 млн. души
- В) над 700 млн. души

42. КОИ НАРОДИ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ ГОВОРЯТ СЛАВЯНСКИ ЕЗИЦИ?

- А) сърби, гърци
- Б) албанци, румънци
- В) сърби, хървати

43. КОИ ДЪРЖАВИ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ НЯМАТ ИЗЛАЗ НА МОРЕ?

- А) Словения, Хърватия и Сърбия
- Б) Сърбия, Македония и Косово
- В) Албания, Македония и Румъния.

44. КОИ СТОПАНСКИ ДЕЙНОСТИ СЕ РАЗВИВАТ НАЙ-БЪРЗО НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ?

- А) добивни
- Б) обработващи
- В) обслужващи

45. НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ СЕ ОТГЛЕЖДАТ:

- А) маслини, портокали, кафе
- Б) пшеница, царевица, ечемик
- В) чай, какао, маслини

46. РАЗВИТ ОБРАБОТВАЩ ОТРАСЪЛ НА СТОПАНСТВОТО НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ Е:

- А) самолетостроенето
- Б) производството на храни
- В) производството на работи

47. РУМЪНИЯ Е СТРАНА, КОЯТО:

- А) заема северната част на Балканския полуостров
- Б) е разположена на два континента
- В) има излаз на Адриатическо море

48. КАКВА СТРАНА Е СЪРБИЯ?

- А) най-силно развитата страна в Европа
- Б) страна с развито корабостроене
- В) страна със столица Белград

49. КОЕ ТВЪРДЕНИЕ СЕ ОТНАСЯ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ?

- А) Разположена е изцяло на Балканския полуостров.
- Б) Има излаз на Йонийско море.
- В) Няма граница с България.

50. КОЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЗА ГЪРЦИЯ Е ВЯРНА?

- А) Има острови в Егейско море.
- Б) Столица на страната е Охрид.
- В) На север граничи със Словения.

БЪЛГАРИЯ

51. КОЕ ТВЪРДЕНИЕ СЕ ОТНАСЯ ЗА ГЕОГРАФСКОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ?

- А) Заема източната част на Балканския полуостров.
- Б) Разположена е на запад от Гринуичкия меридиан.
- В) Има излаз на Черно море и Егейско море.

52. ОКОЛО 2/3 ОТ РЕЛЕФА НА БЪЛГАРИЯ Е:

- А) високотлантински
- Б) равнинно-хълмист
- В) низинен

53. КЪДЕ В БЪЛГАРИЯ ИМА НАХОДИЩА НА ГИПС, КАОЛИН И КАМЕННА СОЛ?

- А) в Северна България
- Б) в Югозападна България
- В) в Югоизточна България

54. В КОЯ КЛИМАТИЧНА ОБЛАСТ НА БЪЛГАРИЯ ЗИМАТА Е МЕКА И ВЛАЖНА, А ЛЯТОТО – ГОРЕЩО И СУХО?

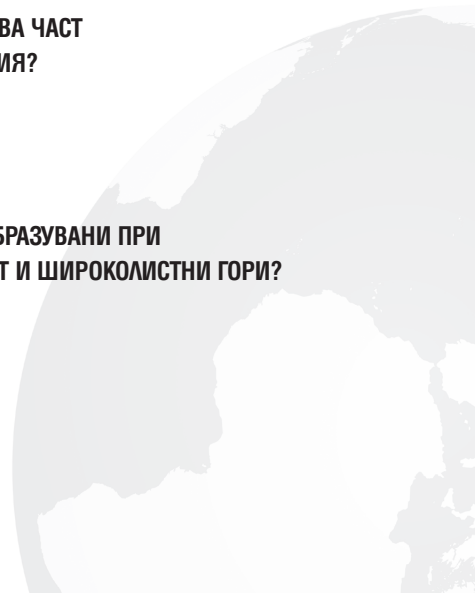
- А) преходноконтинентална
- Б) континентално-средиземноморска
- В) умереноконтинентална

55. ПРЕЗ КОЯ ПЛАНИНА ПРЕМИНАВА ЧАСТ ОТ ГЛАВНИЯ ВОДОДЕЛ НА БЪЛГАРИЯ?

- А) Родопи
- Б) Стара планина
- В) Пирин

56. КОИ ПОЧВИ В БЪЛГАРИЯ СА ОБРАЗОВАНИ ПРИ УМЕРЕНОКОНТИНЕНТАЛЕН КЛИМАТ И ШИРОКОЛИСТНИ ГОРИ?

- А) сиви горски
- Б) смолници
- В) алувиално-ливадни

57. БЪЛГАРИЯ Е В ПРИРОДНАТА ЗОНА НА:

- А) вечнозелени твърдолистни гори и храсти
- Б) широколистните и смесените гори
- В) тайгата

58. КОИ СА НАЦИОНАЛНИТЕ ПАРКОВЕ НА БЪЛГАРИЯ?

- А) „Рила“, „Пирин“, „Странджа“
- Б) „Централен Балкан“, „Рила“, „Пирин“
- В) „Централен Балкан“, „Рила“, „Витоша“

59. КОИ ПЛАТА СЕ НАМИРАТ В ДУНАВСКАТА РАВНИНА?

- А) Добруджанското и Деветашкото
- Б) Лудогорското и Деветашкото
- В) Добруджанското и Лудогорското

60. КОИ ПЕЩЕРИ СЕ НАМИРАТ В СТАРОПЛАНИНСКАТА ПРИРОДНА ОБЛАСТ?

- А) Снежанка и Дяволското гърло
- Б) Магура и Леденика
- В) Леденика и Ягодинска

61. КЪДЕ В КРАИЩЕНСКО-СРЕДНОГОРСКАТА ОБЛАСТ Е ИЗМЕРЕНА НАЙ-НИСКАТА ТЕМПЕРАТУРА В БЪЛГАРИЯ?

- А) в Трънската котловина
- Б) в Пернишката котловина
- В) в Софийската котловина

62. В КОЯ ПРИРОДНА ОБЛАСТ СЕ НАМИРАТ ГОРНОТРАКИЙСКАТА НИЗИНА И САКАР?

- А) в Рило-Родопската
- Б) в Тракийско-Странджанската
- В) в Краищенско-Средногорската

63. ЛЕДНИКОВИ ФОРМИ НА РЕЛЕФА И ЛЕДНИКОВИ ЕЗЕРА ИМА В:

- А) Западните и Източните Родопи
- Б) Осоговска планина и Беласица
- В) Рила и Пирин

64. КОЯ ФОРМА НА РЕЛЕФА Е ТИПИЧНА ЗА ЧЕРНОМОРСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ?

- А) плажни ивици
- Б) карстови пещери
- В) проломи

65. КОЕ ТВЪРДЕНИЕ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ Е ВЯРНО?

- А) Намалява след 1989 г.
- Б) Нараства след 1989 г.
- В) Не променя броя си след 1989 г.

66. С НАСЕЛЕНИЕ НАД 100 000 ДУШИ СА:

- А) Варна, Бургас, Русе
- Б) Пловдив, Варна, Сливен
- В) Пловдив, Варна, Плевен

67. ОСНОВНАТА АДМИНИСТРАТИВНА ЕДИНИЦА В ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ Е:

- А) районът
- Б) общината
- В) кметството

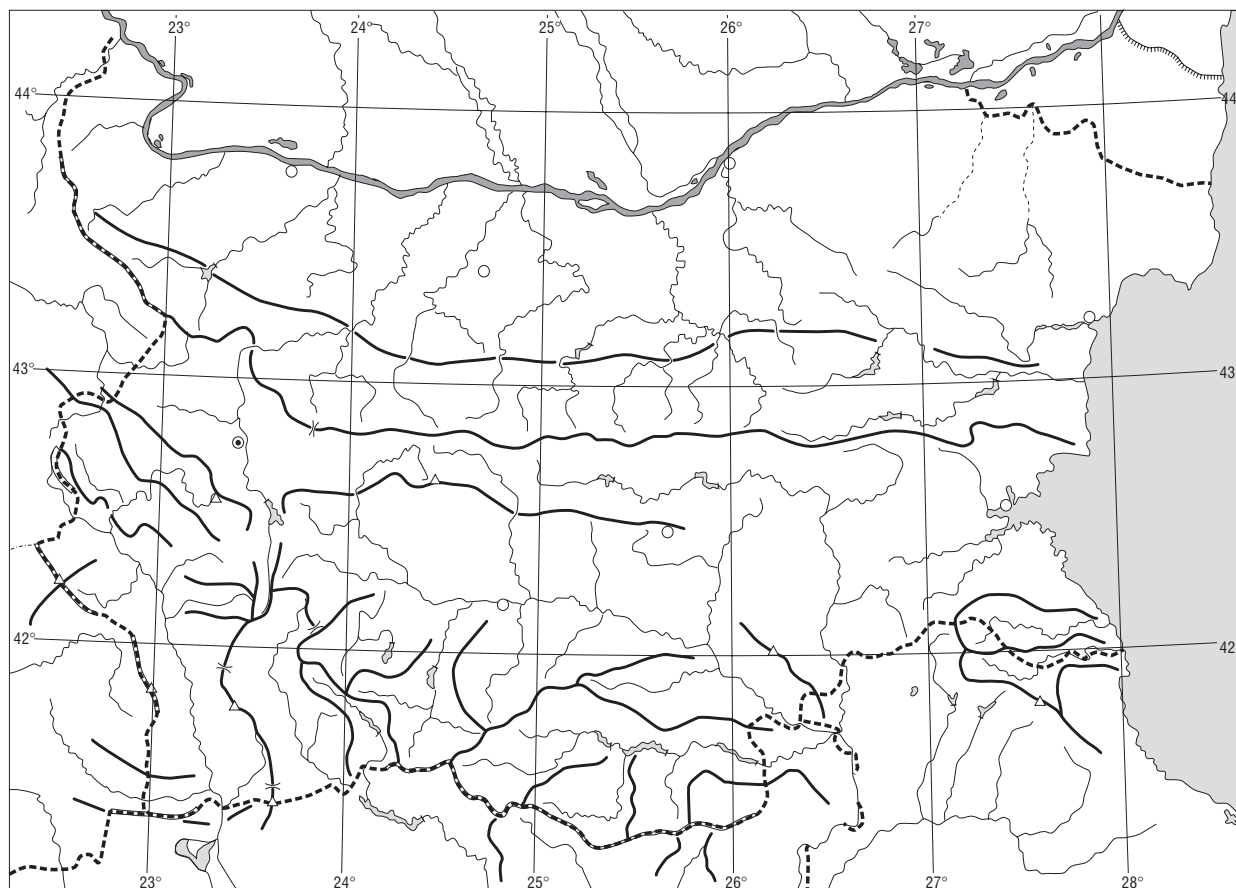
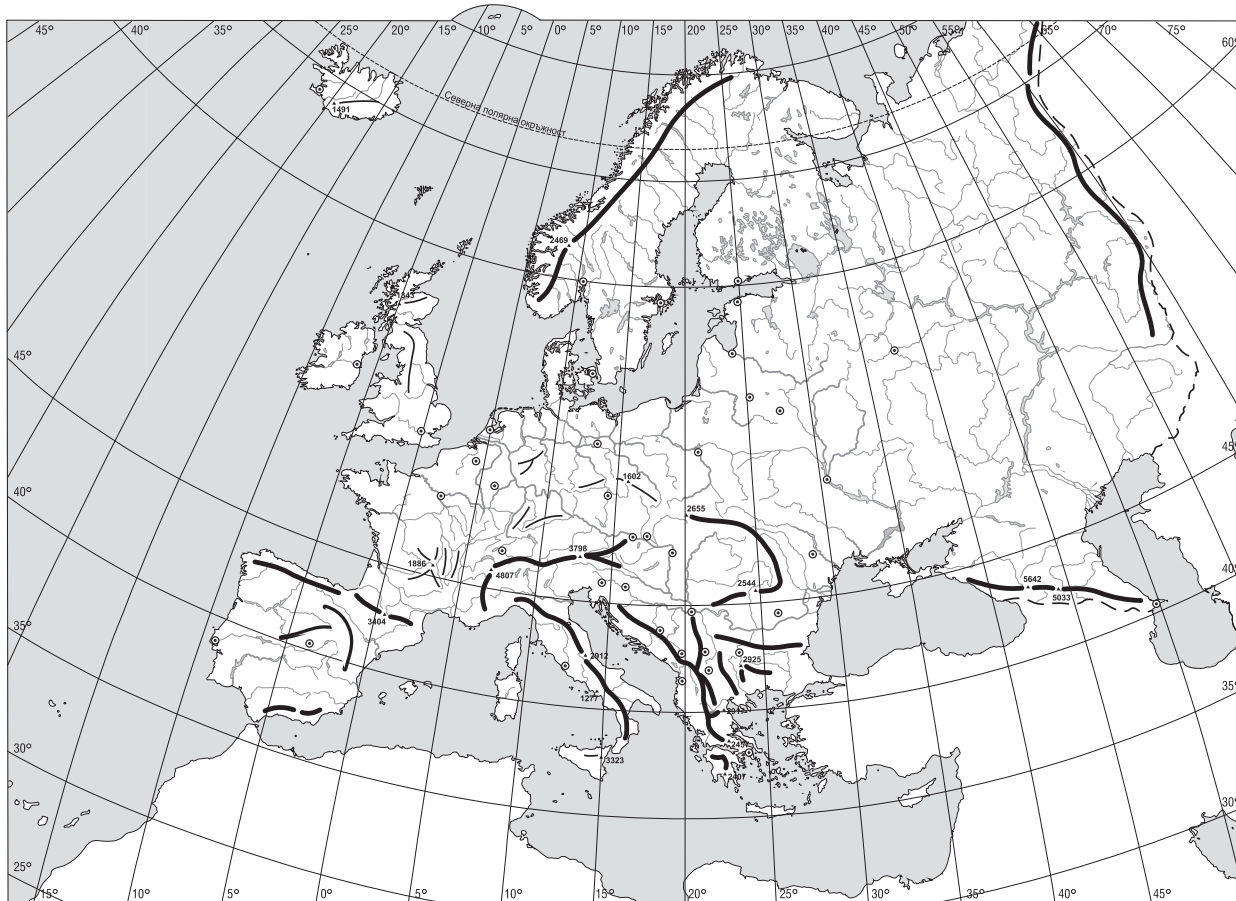
68. КОЯ ГРУПА ОТРАСЛИ Е С НАЙ-ГОЛЯМ ДЯЛ В НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО НА СТРАНАТА?

- А) добивните
- Б) обработващите
- В) обслужващите

ОТГОВОРИ НА ТЕСТОВЕТЕ ЗА САМОПРОВЕРКА

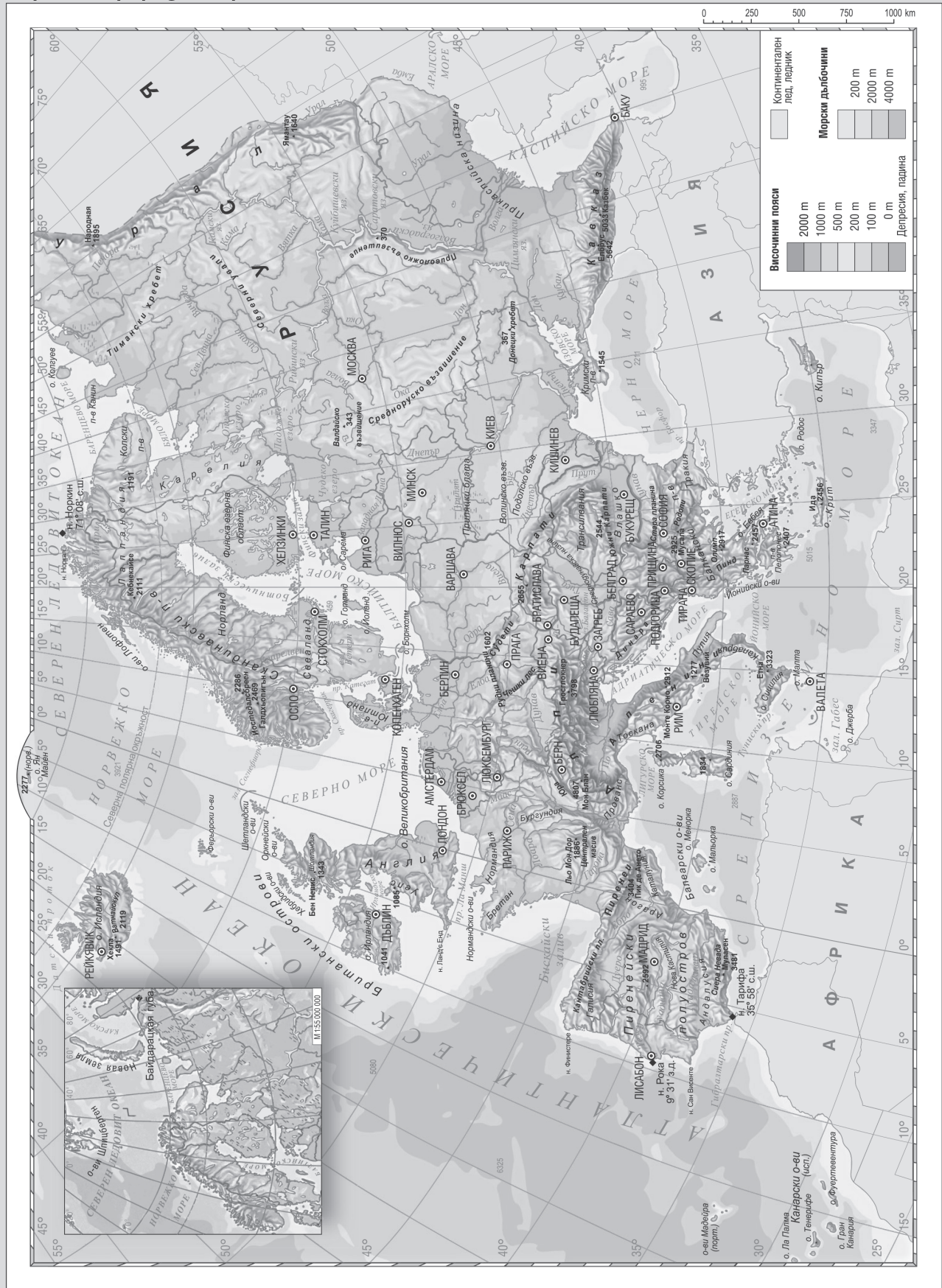
1. – В; 2. – Б; 3. – Б; 4. – Б; 5. – А; 6. – Б; 7. – Б; 8. – Б; 9. – В; 10. – А; 11. – Б; 12. – В; 13. – В; 14. – В; 15. – Б; 16. – А; 17. – Б; 18. – А; 19. – В; 20. – А; 21. – А; 22. – А; 23. – В; 24. – Б; 25. – Б; 26. – А; 27. – Б; 28. – Б; 29. – В; 30. – Б; 31. – Б; 32. – Б; 33. – А; 34. – А; 35. – А; 36. – В; 37. – В; 38. – Б; 39. – Б; 40. – Б; 41. – Б;

42. – В; 43. – Б; 44. – В; 45. – Б; 46. – Б; 47. – А; 48. – В; 49. – А; 50. – А; 51. – А; 52. – Б; 53. – А; 54. – Б; 55. – Б; 56. – А; 57. – Б; 58. – Б; 59. – В; 60. – Б; 61. – А; 62. – Б; 63. – В; 64. – А; 65. – А; 66. – А; 67. – Б; 68. – В.

Европа – природна карта

М 1:25 000 000

Европа – политическа карта

М 1:25 000 000

България – природна карта

М 1:2 000 000

